

УДК 159.9.016; 141.11

О. А. Ковалькандидат філософських наук,
доцент кафедри філософіїНаціонального технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»**С. В. Алушкін**

аспірант кафедри філософії

Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»**СТАНОВЛЕННЯ ФІЛОСОФСЬКОЇ КОНЦЕПЦІЇ БАЖАННЯ
В КОНТЕКСТІ ВИРІШЕННЯ ПСИХОФІЗИЧНОЇ ПРОБЛЕМИ**

Розвиток природничих і когнітивних наук про мозок, а також технічних наук, що досліджують проблему штучного інтелекту, актуалізує одне з головних питань філософії, що постає з моменту формування її предмета – питання про співвідношення душі (у значенні психічних процесів) і тіла. Ідеться про так звану психофізичну проблему, особливо в аспекті розуміння сутності чуттєвого, афективного та вольового буття людини. Бажання є одним із інтегральних понять, яке в собі поєднує різні виміри душевної діяльності людини – волю, фантазію, уяву, пристрасть, навіть, мислення, а також має й тілесний вимір – потреби людського тіла. Саме тому вирішення психофізичної проблеми неможливе без відповіді на запитання: чим є бажання та людська свідомість загалом – складними процесами в мозку чи окремими від тілесності й незалежними від неї психічними явищами? Якщо це щось незалежне від мозку, то як воно пов'язане з поведінкою (або діяльністю) людини, яка є водночас і тілесною, і духовною істотою?

У класичній філософії цій проблемі приділялась більша чи менша увага залежно від проблематики, що виходила на перший план у концепції кожного з мислителів. У сучасній західній філософії, і не тільки у філософії, а й у природничих, суспільних і технічних науках, що займаються проблемами взаємодії мозку та свідомості, також розробляються штучного інтелекту, комплекс цих проблем прийнято називати «філософія свідомості». Бажання розглядається в континентальній філософії, наприклад, у теорії Славоя Жижека [4], поза контекстом психофізичної проблеми, а в англо-американській філософській традиції переважають погляди на бажання як явище, притаманне психіці (або в структурі психіки) індивіда. Так, Стенфордський філософський словник визначає бажання як стан розуму людини, який спонукає її до дій щодо задоволення мети бажання [15]. Також бажання здебільшого досліджується в контексті етичних теорій, наприклад, етичність задоволення бажання та його вплив на добробут індивіда [10]. З погляду нейронаук процеси бажання регулюються в мозку людини за допомогою дофаміну та інших нейромедіаторів, тобто в цих теоріях вивчається виключно тілесний складник бажання [6]. Особливу увагу розумінню бажання в працях різних філософів приділяє Анжела Мальцева в роботі «Вступ до філософії бажання» [7], де виконується типізація, узагальнення та концептуалізація різних підходів до визначення поняття бажання як у сучасній, так і в класичній філософії.

Філософське дослідження природи та сутності бажання як одного з найважливіших проявів психічної діяльності людини передбачає вивчення становлення концепції бажання в історії філософської думки, зокрема в контексті рішення проблеми співвідношення душі й тіла. Специфіка філософської рефлексії зумовлена спрямованістю на виявлення загальних закономірностей, сутнісних проявів, основних концепцій і підходів до розуміння концепції бажання, тому становлення філософської концепції бажання відбувається на основі концептуального визначення сутності людини як певної цілості, в єдності усіх її характеристик. Тому метою статті є осмислення поняття бажання в концепціях філософів, які займалися вирішенням

психофізичної проблеми, визначення історико-філософської перспективи на розвиток поняття бажання в західній філософії, а також визначення найбільш перспективного підходу для подальшого розвитку концепції бажання та вирішення психофізичної проблеми.

І в класичній, і в сучасній філософії існують два головні гносеологічні принципи щодо вирішення психофізичної проблеми: дуалізм і монізм. Точка зору дуалізму спирається на уявлення про існування двох окремих, незалежних одна від одної, а отже, самодостатніх субстанцій: тілесної (протяжної) та духовної (мислячої), які можуть між собою взаємодіяти через каузальні зв'язки або існувати паралельно, не визначаючи одна одну. Послідовна реалізація принципу дуалізму в побудові цілісної філософської концепції, що прагне пояснити світ як ціле, виявляється нездійсненною: світ «розпадається» на два незалежні один від одного світи. А людина постає як складна механічна, фізико-фізіологічна система, в яку закладена душа, або програма психічних дій. Із такого уявлення про людину та світ власне й виникає психофізична проблема, оскільки пояснити механіку взаємодії душі й тіла виявляється важким завданням. Спроби вирішити проблему співвідношення душі й тіла на основі дуалістичного принципу в історії філософії та науки призвели до утворення цілої низки підходів і концепцій: інтеракційний дуалізм, епіфеноменальний дуалізм, психофізичний паралелізм, панпсихізм тощо.

Точка зору монізму полягає в тому, що існує лише одна субстанція, а тому психофізична проблема є не власне проблемою, а лише наслідком некоректного уявлення про атрибути, властивості, структуру та розвиток цієї єдиної субстанції. Проте моністи також відрізняються залежно від того, що вони визначають як єдину субстанцію. У вирішенні проблеми співвідношення психічного й тілесного в людині застосування принципу монізму призвело до появи таких історичних форм матеріалізму, як механістичний матеріалізм, редукціонізм або фізикалізм, сутністю яких є зведення свідомості й усієї духовної діяльності людини до механічних і фізіологічних процесів в організмі, наприклад, діяльності мозку та нервової системи. В ідеалістичному монізмі, навпаки, обґрунтовується самодостатність і визначальна роль духовної субстанції. Революцію, свого роду «прорив» у рішенні проблеми співвідношення душі й тіла зробив Б. Спіноза, послідовно провівши моністичний принцип у філософському поясненні співвідношення душі й тіла завдяки визначенню основи їх нерозривної єдності та взаємодії. Голландський філософ стверджує, що протяжність і мислення – це не властивості різних, окремих і незалежних одна від одної субстанцій, а атрибути єдиної субстанції, Бога, котрий розуміється як Природа [8]. Діалектико-матеріалістичний монізм є подальшим розвитком такого підходу на основі діалектичної методології й учення про соціальну сутність людини.

У контексті вирішення психофізичної проблеми філософи не тільки пропонували різні механізми зв'язку тіла й душі або створювали моністичні концепції, а й поглиблювали знання про мислення та значення афектів, пристрастей, чуттєвості, волі, уяви та бажань зокрема.

Усі ці здібності людини тим чи іншим способом використовувалися як аргументи для обґрунтування того чи іншого підходу або пояснювалися з його позицій. Саме тому для реконструкції історичного становлення поняття бажання важливо брати до уваги позицію певного філософа щодо вирішення психофізичної проблеми, а також відмічати суперечності між підходами до психофізичної проблеми й розумінням бажання в межах концепцій цього філософа. Розглянемо погляди найбільш відомих представників дуалізму та монізму як у класичній філософії, так і в сучасній англо-американській традиції.

Уперше бажання, повністю збігаючись із поняттям волі, отримало своє самостійне значення в «Сповіді» Августина, в якій він висловлює тезу, що після гріхопадіння люди стали рабами своїх бажань і позбулися вільної волі. У цій самій роботі він неодноразово згадує про власні бажання, або відносячи їх до пороків і спокус, або направляючи їх на служіння Богу. Важливість Августина для подальшого розвитку і психології, і теорії пізнання полягає в тому, що він у книзі «Про Трійцю» [2] вперше вводить волю-бажання як один зі складників триєдиного людського розуму. Однак у «Сповіді» є цікавий фрагмент, у якому Августин знаходить протиріччя в бажанні, яке немов спростовує його тезу про єдність і неподільність душі: «Душа наказує душі побажати: вона адже єдина, проте, вона не робить за наказом. <...> А отже, одночасно бажати й не бажати – це не жахливий явище, а хвороба душі... І тому в людині два бажання, але жодне з них не володіє цілісністю: в одному є те, чого бракує іншому» [1].

Якщо душа не кориться власним наказам самій собі, то про яку єдність може йти мова? Ця суперечлива природа волі-бажання бачиться йому непереможною. І хоча Августин поєднав усі здібності душі в одному понятті, він однаково залишався на дуалістичних позиціях у плані співвідношення душі й тіла.

Рене Декарт створює дуалістичну концепцію людини, в якій визнається існування двох окремих субстанцій: мислячої і протяжної, які між собою можуть взаємодіяти за допомогою чутливої залози в мозку. Здібності волі й бажання Декарт зараховує до функцій душі, які можуть закінчуватися як у самій душі, так і в тілі. Цікаво відзначити опис Декартом поняття ув'язнення, які мають своїм джерелом лише тіло: «... наша воля абсолютно не бере участі в їх утворенні, внаслідок чого вони не можуть бути зараховані до проявів душевної діяльності. Вони відбуваються тільки тому, що «духи», не однаково збуджені, зустрічаючи в мозку сліди різних попередніх вражень, випадково обирають напрямок швидше через одні пори, ніж через інші. Такі ілюзії наших снів, а також наші мрії, які часто з'являються в нас, коли наша думка повернуло блукає, не звертаючи ні на що уваги» [3, с. 570].

У цьому фрагменті дуалізм і механіцизм Декарта ставиться під сумнів. По-перше, як саме в тілі утворюються сприйняття, не пов'язані ні з нервами, ні з волею душі? А по-друге, як у механістичній картині світу виявляється можливість для «духів» випадково обирати напрямок руху? Декарт не дає відповідей на ці питання, адже, розвиваючи ці тези далі, довелося б визнати несамостійність душі щодо тіла. І справа зовсім не в тому, що душа черпає свої чуттєві уявлення від органів тіла, а в тому, що ці уявлення можуть «втручатися» в мислення поза волею душі та керувати нею. У деякому роді саме пристрасті й бажання зокрема сполучують тіло та душу не за причинно-наслідковим зв'язком, а в субстанційній єдності. Адже якщо слідувати за думкою Декарта, то бажання може породжуватися як «фантазіями тіла», так і шляхом мислення. Людина, яка пристрастно бажає чого-небудь, виявляється більш спритною та активною як тілесно, так і духовно [3].

У системі Спінози ми бачимо перехід від дуалізму душі й тіла Августина та Декарта до субстанційного монізму, а також бачимо зростання значення бажання, яке в голландського філософа набуває роль сутності людини. Довівши неприйнятність уявлення про дві субстанції, Спіноза стверджує: «Ні тіло не може визначати душу до мислення,

ні душа не може визначати тіло ні до руху, ні до спокою, ні до чого-небудь іншого (якщо тільки є що-небудь таке)» [8, с. 159]. Виходячи із цього, Спіноза створює власне вчення про афекти. Серед усіх афектів бажання посідає в нього окреме місце, визначаючись як сутність людини: «Бажання є сама сутність людини, оскільки вона видається певною до якого-небудь дії будь-яким даним її станом» [8, с. 213–214]. Для Спінози бажання виявляється найбільш широким явищем, у яке можна включити спонукання, потяги й бажання як окремі випадки та форми бажання. Однак він відрізняє бажання від потягу до усвідомленості: бажання – це усвідомлений потяг, потяг – це несвідоме бажання.

Хоча Зигмунд Фройд не займався психофізичною проблемою як такою, але предметом його психоаналітичної теорії є життя людини та його прояви: потяги, сновидіння, помилкові дії, нав'язливі думки, а також бажання. Укладі Словника з психоаналізу Лапланш і Понталіс уважують, що потрібно розрізнити потребу та бажання в роботах Фрейда: «Фройд не отожднює потреби та бажання: потреба породжується внутрішнім напруженням і задовольняється специфічною дією щодо знаходження потрібного об'єкта (наприклад, їжі). Що ж стосується бажання, то воно нерозривно пов'язане з «мнєсичними слідами»: його виконання передбачає відтворення сприйняття в галюцинації, перетворившись на знаки задоволення цього бажання» [5].

Уперше питання про бажання ставиться З. Фройдом у роботі «Глумачення сновидінь» [9]. Там З. Фройд стверджує, що будь-яке сновидіння являє собою здійснення бажань. Варто відзначити, що сновидіння в концепції З. Фрейда являють собою єдність роботи психічних і фізичних процесів. Фізичні подразники, шум, запахи, дотики, а також біологічні потреби людини мають своє вираження в сновидіннях, так само як і психічні враження від подій минулого дня разом із несвідомими бажаннями.

Цікаво провести тут паралель з ученням Спінози, для якого різниця між потягом і бажанням була лише в усвідомленості та виразно ілюструвала нерозривність душі й тіла. У З. Фрейда бажання може бути несвідомим, але проявляти себе як роздратування в психіці, що виходить від тіла загалом або якогось окремого органу. У результаті теоретичного обґрунтування своїх практик і спостережень З. Фройд дійшов висновку про одночасність психічних і фізіологічних процесів, що виражаються у формуванні симптомів психічних захворювань.

У філософії ХХ століття проблема співвідношення душі й тіла здебільшого розглядалася представниками англо-американської традиції в межах філософії свідомості, в якій так само існують дуалістичні та моністичні підходи. Специфікою сучасних підходів є вирішення психофізичної проблеми в межах дослідження індивіду: психіки й тіла окремої людини, а не в контексті субстанції загалом, як, наприклад, у філософії Декарта та Спінози. Крім цього, сучасна філософія більшу увагу приділяє досягненням науки в дослідженні мозку й фізичної реальності, що розкриває більше поле для міждисциплінарних досліджень, але загрожує втратою філософією свого специфічного предмета – людського мислення в його всезагальному вимірі. Для аргументації цієї тези розглянемо найбільш відомих англо-американських представників філософів свідомості.

Американський філософ Томас Нагель у праці «Як воно, бути кажаном?» [14] висловлює думку про визначаючу роль суб'єктивного досвіду у вивченні проблеми свідомості та її властивостей. Суб'єктивний досвід неможливо охопити жодними експериментами чи логічним аналізом, його неможливо описати жодними лінгвістичними конструкціями, феноменологічними методами, а також вивести із каузальних зв'язків. Із такого погляду Нагель представляє дуалістичну концепцію душі й тіла, точніше, кваліа та фізичних процесів, які неможливо поєднати між собою. Кваліа – це якісне переживання ментальних станів, які є унікальними для кожної окремої свідомості. Наприклад, як ілюструє Т. Нагель, неможливо дізнатися, як воно – бути кажаном для людини.

Відомий австралійський філософ Девід Чалмерс продовжує розвивати думку Т. Нагеля й уважає, що кожний об'єкт світу має свідомість, аргументуючи це за допомогою категорії кваліа. Отже, оскільки кожна подія у Всесвіті супроводжується створенням інформації про себе, то її можна описати з фізичної та феноменальної точок зору. Так як кваліа не мають фізичного існування, то звідси виникає так звана «важка проблема свідомості» [11]. Д. Чалмерс робить висновок: або свідомості не існує взагалі, або її неможливо редукувати до якогось фізичного аспекту реальності, на кшталт гравітації або електромагнетизму.

З такої дуалістичної та панпсихістської позиції виходить, що бажання так само описується як кваліа. Наприклад, моє бажання поїхати в якусь країну неможливо описати з погляду фізичних процесів тільки ментальними, отже, це кваліа. Я не можу вимовити, що я відчуваю, бажаючи це, лише констатувати саме бажання, а отже, ніхто, крім мене, не може пізнати мої бажання та відчуття. Так само я не можу дізнатися про бажання та відчуття іншої людини, оскільки вони будуть являти собою зовсім інші кваліа. Ураховуючи «важку проблему свідомості», ми не можемо вивчати бажання в його фізичній маніфестації, тобто з боку тілесних його проявів й людської діяльності.

Але ця «важка проблема» дійсно важка лише у випадку спроби її вирішувати на основі принципу дуалізму, в якому свідомість повністю редукується до суб'єктивного досвіду, кваліа, а людина представляється окремим індивідом і пасивним спостерігачем світу. Звичайно, що виникнення та функціонування такої свідомості вважається дивом, яке неможливо пояснити. Питання «як воно – бути кажаном» варто одразу переводити на питання гносеології про пізнання світу. Сучасні дуалісти в цьому питанні займають позицію агностицизму або взагалі його не розглядають через своє негативне ставлення до «метафізичних проблем». А тому на основі принципу дуалізму не можна дослідити людське бажання, виходячи з людської цілісності, яка лежить поза межами уявлень про свідомість та індивіда.

На американського філософа Деніела Деннета вплинула концепція свідомості Декарта, але він піддав її критиці, іронічно використавши термін «картезіанський театр». Цей театр є уявленням про існування певного центру локалізації свідомості в мозку, в якому може сидіти маленька істотка, що спостерігає за діями тіла, обробляє інформацію від нього та керує ним. Через абсурдність такого уявлення, Д. Деннет займає позицію редуктивного монізму. Ця позиція детально розкривається в книжці «Свідомість пояснена» [13]. На його думку, вся свідомість – це уявний потік мовлення в мозку, який виникає під час оброблення інформації. З такої позиції Д. Деннет критикує дуалістичну концепцію кваліа, вказуючи на її суперечності, і стверджує, що свідомість буде пояснена повністю в термінах природничих наук: фізики, хімії та біології. Але головна проблема такого фізикалізму в тому, що філософія втрачає свій предмет – людину, яка спрощується до біологічної істоти й вивчається лише з такого ракурсу.

Так само й бажання людини втрачає свою специфіку та залишається процесом оброблення інформації в мозку чи специфічної поведінки. На думку Д. Деннета, бажання може бути тільки раціональним і відповідає інтенційному рівню поведінки людини. Іntenційний рівень – це такий рівень абстракції людської поведінки, що дає змогу помислити її з боку ментальних властивостей, а саме волі, свідомості, віри, впевненості й бажань. Така поведінка характеризується властивістю людини наділяти інші речі здатністю до мислення, передбачати майбутнє та діяти згідно з власною впевненістю в чомусь. Д. Деннет уважає, що впевненість взаємопов'язана з бажаннями, причому цей зв'язок підкріплюється причинно-наслідковим зв'язком формальної логіки. Тому, згідно з такою концепцією, буде абсурдною діяльність людини всупереч раціональності й здоровому глузду.

Елімінативний матеріалізм Пола та Патрісії Черчленд пропонує ще більш радикальний редукціонізм, ніж у Д. Деннета. На думку цих американських філософів,

багатьох ментальних явищ, які відчувають люди, не існує. Прояви бажання, віри, впевненості не мають чіткої та логічної визначеності, а отже, їх неможливо вивчати методами нейробіології. Пол Черчленд, наприклад, уважає, що саме нейронауки зможуть зробити справжню революцію в тому, як людина сприймає світ і самого себе [12]. Отже, пропонується всю філософську проблематику свідомості загалом і бажання зокрема передати природничим наукам: біології та фізиці. Такий матеріалізм є спрощенням предмета філософії й заперечує самостійну цінність суспільних наук: психології та соціології. Головна проблема такого редукціонізму полягає в обмеженому вивченні складних соціальних досунків і світу культури, без яких неможливе існування та діяльність людини.

Осмилення поняття бажання, його місця і значення в людському бутті – це необхідний момент створення цілісної концепції людини в різних підходах до вирішення психофізичної проблеми. Серед різних підходів до проблеми співвідношення душі й тіла в сучасній англо-американській філософії чітко вирізняється тенденція до розуміння свідомості лише як індивідуальної свідомості, не враховуючи або спрощуючи соціальну сутність людини. Так само бажання спрощується до суб'єктивних переживань свідомості в дуалізмі, станів розуму або до інстинктів і біохімічних процесів у мозку в редуктивному матеріалізмі чи фізикалізмі. Така ситуація в сучасній філософії є наслідком спроб вирішення психофізичної проблеми в масштабах індивіда, індивідуальної свідомості й тіла людини в його суто біологічному сенсі. Натомість концепції класичних філософів вказують шлях до вирішення проблеми співвідношення тіла та розуму саме через категорію субстанції. Навіть у дуалістичній концепції Декарта спостерігається стихійний перехід на позиції монізму, саме в контексті поняття бажання та його значення для людини. Отже, найбільш перспективним підходом для розуміння бажання в єдності душі й тіла є моністична концепція Бенедикта Спінози. У статті виявлені концептуальні зв'язки філософії Спінози та психоаналітичного розуміння бажання, що дають змогу встановити історичну спадкоємність між цими філософськими традиціями. Подальші спроби створення концепції бажання варто проводити з урахуванням досягнень спінозизму, діалектики і психоаналізу як практичного застосування моністичного підходу до розуміння сутності людини.

Література

1. Августин А. Исповедь, книга восьмая, IX. 2006. URL: https://azbyka.ru/otechnik/Avrelij_Avgustin/ispoved/.
2. Августин А. О Троице: в пятнадцати книгах против ариан. Краснодар: Глагол, 2004. 416 с.
3. Декарт Р. Страсти души: Сочинения: в 2 т. Москва: Мысль, 1994. Т. 2. 650 с.
4. Жижек С. Интерпассивность. Желание: влечение. Мультикультурализм. Санкт-Петербург: Алетейя, 2005. 156 с.
5. Лапланш Ж., Понталис Ж.-Б. Словарь по психоанализу / пер. с франц. Н.С. Автономовой. Москва: Высшая школа, 1996. 623 с.
6. Макгонигал К. Сила воли. Как развить и укрепить. Манн, Иванов и Фербер. 2014. URL: <http://psyfactor.org/lib/dofamin.htm>.
7. Мальцева А.П. Введение в философию желания. Москва: Флинта, 2014. 380 с.
8. Спиноза Б. Этика, доказанная в геометрическом порядке и разделённая на пять частей. Москва: Академический Проект, 2008. 431 с.
9. Фрейд З. Толкование сновидений / пер с нем. Санкт-Петербург: Издательский Дом «Азбука-классика», 2009. 512 с.
10. Bradford S. Preferentism and the Paradox of Desire, *Journal of Ethics & Social Philosophy* (September 2009), Vol. 3. No. 3.
11. Chalmers D. Facing up the problem of consciousness. Oxford university press. 2010. № 5.
12. Churchland P. Eliminative Materialism and the Propositional Attitudes. *Journal of philosophy*. 1981. № 78. P. 65.

13. Dennett D. *Consciousness explained*. New York: Back Bay Books. 1992. 528 p.

14. Nagel T. What Is it Like to Be a Bat. *Philosophical Review*. 1979. P. 435–50.

15. Schroeder T. Desire. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2017 Edition), Edward N. Zalta (ed.). 2017. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/desire>.

Анотація

Алушкін С. В. Становлення концепції бажання в контексті вирішення психофізичної проблеми. – Стаття.

У статті визначено необхідність концептуалізації поняття бажання в контексті вирішення психофізичної проблеми. Установлено основні підходи до психофізичної проблеми, їх специфіку та гносеологічні передумови. Аналізуються підходи до вирішення психофізичної проблеми в концепціях класичних філософів: Августина, Декарта, Спінози, в психоаналізі – Фрейда й сучасних філософів свідомості: Нагеля, Чалмерса, Деннета та Черчленда. Показана історична спадкоємність між цими підходами, їх перетворення і спільні риси в осмисленні концепції бажання. Виявлено, що вирішення психофізичної проблеми в межах дослідження психіки й тіла індивіду виявляється неможливим. Як перспективний підхід до психофізичної проблеми пропонується нейтральний монізм Бенедикта Спінози з його розвитком у психоаналітичній концепції бажання, яка ґрунтується на тих самих моністичних принципах.

Ключові слова: психофізична проблема, бажання, філософія свідомості, монізм, субстанція, психоаналіз.

Анотация

Алушкин С. В. Становление концепции желания в контексте решения психофизической проблемы. – Статья.

В статье определена необходимость концептуализации понятия желания в контексте решения психофизической проблемы. Установлены основные подходы к психофизиче-

ской проблеме, их специфика и гносеологические предпосылки. Анализируются подходы к решению психофизической проблемы в концепциях классических философов: Августина, Декарта, Спинозы, в психоанализе – Фрейда и современных философов сознания: Нагеля, Чалмерса, Деннета и Черчленда. Показана историческая преемственность между этими подходами, их преобразование и общие черты в осмыслении концепции желания. Установлено, что решение психофизической проблемы в рамках исследования психики и тела индивида оказывается невозможным. В качестве перспективного подхода к психофизической проблеме предлагается нейтральный монизм Бенедикта Спинозы с его развитием в психоаналитической концепции желания, основанной на тех же монистических принципах.

Ключевые слова: психофизическая проблема, желание, философия сознания, монизм, субстанция, психоанализ.

Summary

Alushkin S. V. The concept of desire becoming in the context of mind-body problem. – Article.

The necessity of conceptualization of desire in the context of mind-body problem is argued. The main approaches towards the mind-body problem, their specifics and epistemic basis are determined. This article analyzes approaches towards mind-body problem in the conceptions of classical philosophers St. Augustine, Descartes, Spinoza, Freud's psychoanalysis and modern philosophers of mind Nagel, Chalmers, Dennett and Churchland. The historical continuity between these approaches, their transformations and common features are argued. It was shown that the solution of mind-body problem is impossible at the scale of individual psychic and body. Benedict Spinoza's neutral monism with its development in psychoanalytic conception of desire based on the same monistic principles is proposed as the perspective approach towards the mind-body problem.

Key words: mind-body problem, desire, philosophy of mind, monism, substance, psychoanalysis.